

จริยศาสตร์สำนักขงจื้อ: ระหว่างอัตตานิธิ กับ ความเป็นตัวเอง ที่เที่ยงแท้

Confucian Ethics: Between Autonomy and Authenticity

ดลวัฒน์ บัวประดิษฐ์

Donlawat Buapradit

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพยายามตอบโจทย์ปัญหาเรื่องความสำคัญ ของ อัตตานิธิในจริยศาสตร์ของสำนักขงจื้อ ข้าพเจ้าจะวิเคราะห์ให้เห็นว่าการตั้งคำถามประเด็น เรื่องอัตตานิธิต่อจริยศาสตร์ของสำนักขงจื้อนั้นไม่ถูกต้องเพราะว่ามันเป็นการตั้งคำถาม ที่มาจากฐานความเข้าใจในความเป็นมนุษย์ที่แตกต่างไปจากของขงจื้อ เมื่อพิจารณา 'เหริน' ซึ่งเป็นแนวคิดหลักหนึ่งของปรัชญาขงจื้อโดยตีความมั่นในฐานะที่สื่อนัยถึงภาวะ ระหว่างมนุษย์ มันจะแสดงให้เห็นว่าสิ่งที่สำคัญต่อจริยศาสตร์ของขงจื้อมากกว่าคือ เรื่องของตัวตนและความเป็นตัวเองที่เที่ยงแท้ ซึ่งนอกจากจะตอบโต้การโจมตีจริยศาสตร์ ของสำนักขงจื้อด้วยประเด็นเรื่องอัตตานิธิแล้ว ยังจะนำเสนอความเป็นไปได้ที่หลากหลาย ในเชิงจริยศาสตร์

Abstract

This paper discusses the issue of the importance of autonomy in Confucian ethics. I will analyze and draw attention to the premise that it is not valid to question Confucian ethics from the problem of autonomy because it is a question that comes from understanding human beings that is different from that of Confucius. When we examine 'Ren', which is the tenant of the Confucius's philosophy, by interpreting it as it implies to human ontological relations, it shows that what is more important to Confucian ethics is the notion of the self and authenticity. In addition to responding to the attack on Confucian

ethics from the problem of autonomy, my discussion will also offer more possibilities in terms of ethics.

ปรัชญาสำนักขงจื๊อถือว่าเป็นถือได้ว่าเป็นชุดความคิดที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมของคนในเอเชียตะวันออกตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (นักปรัชญาอย่าง **Feng Youlan** ผู้รื้อฟื้นการศึกษาปรัชญาจีนในต้นศตวรรษที่ยี่สิบถึงกับเปรียบเทียบอิทธิพลของขงจื๊อในความคิดตะวันออกกับอิทธิพลที่ **Socrates** มีต่อปรัชญาตะวันตก) ยิ่งไปกว่านั้นปฏิเสธไม่ได้ว่าอิทธิพลของปรัชญาสำนักขงจื๊อยังคงมีพลังซึ่งขับเคลื่อนค่านิยมและวิถีการดำเนินชีวิตของคนในปัจจุบัน ดังที่เราจะสามารถพบเห็นได้ในพิธีกรรมเช่นไหว้บรรพบุรุษหรือในความคิดเกี่ยวกับเรื่องความสัมพันธ์และบทบาทหน้าที่ระหว่างสมาชิกของครอบครัว เป็นต้น อย่างไรก็ตามแม้ว่าจะมีความพยายามที่จะศึกษาและผลักดันบทบาทของปรัชญาสำนักขงจื๊อในมิติทางจริยศาสตร์ ปรัชญาสังคมและปรัชญาการเมืองเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ในปัจจุบัน แต่ปรัชญาสำนักขงจื๊อยังคงประสบกับ ข้อวิจารณ์จำนวนมาก เช่นปัญหาเรื่องของความเท่าเทียมกัน หรือเรื่องจุดยืนทางเพศสภาพ และคำวิจารณ์หนึ่งที่มีความสำคัญอย่างมากต่อการทำความเข้าใจปรัชญาสำนักขงจื๊อโดยเฉพาะอย่างยิ่งในมิติทางจริยศาสตร์คือคำวิจารณ์เรื่องอัตตาณัติ

Joseph Chan ผู้ที่ศึกษาปรัชญาการเมืองของขงจื๊อชี้ว่าหนึ่งในประเด็นปัญหาที่ท้าทายของความพยายามใดก็ตามที่จะพัฒนาแนวคิดทางจริยศาสตร์หรือทฤษฎีการเมืองร่วมสมัยแบบขงจื๊อคือคำถามเกี่ยวกับ อัตตาณัติของปัจเจกบุคคล (Individual autonomy)¹ ปัญหาดังกล่าวเป็นผลโดยตรงจากลักษณะวิถีคิดเกี่ยวกับสังคมและจริยศาสตร์ของปรัชญาสำนักขงจื๊อซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่การเรียนรู้และทำความเข้าใจสถานภาพของตนเองในความสัมพันธ์สำหรับมนุษย์แต่ละคน และไตร่ตรองเพื่อเลือกเพ้นหาวิถีทางการปฏิบัติตนที่เหมาะสมตามสถานภาพของตนในแต่ละสถานการณ์ของชีวิต กล่าวอย่างคร่าว ๆ คือในปรัชญาสังคมและจริยศาสตร์ของสำนักขงจื๊อ สถานภาพแห่งความสัมพันธ์ของมนุษย์มีความสำคัญอย่างมากต่อการพัฒนาปทัสถานทางจริยศาสตร์ เพียงแค่พิจารณาประเด็นปัญหาดังกล่าวอย่างผิวเผิน สิ่งแรกที่เราสามารถสังเกตเห็นได้คือคำถามเกี่ยวกับอัตตาณัติของปัจเจกบุคคลซึ่งมีนัยยะเกี่ยวพันกับความคิดเรื่องจริยศาสตร์และสังคมการเมืองนี้ดูเหมือนจะอยู่ภายในกรอบคิดแบบตะวันตกอย่างไม่ต้องสงสัย หรืออีกนัยหนึ่งคือ นี่เป็นประเด็นปัญหาที่ถูกถามจากจุดยืนทางความคิดแบบตะวันตกที่ดูจะเน้นย้ำถึงความสำคัญของปัจเจกบุคคลในการเป็นฐานให้แก่ปทัสถานทางจริยศาสตร์ของตนเอง ซึ่งอาจจะถือได้ว่าการตั้งคำถามเช่นนี้กลายเป็นเรื่องปกติไปเสียแล้วเมื่อพิจารณาถึงอิทธิพลที่วัฒนธรรมและความคิด ค่านิยมและวิทยาการ หรือแม้กระทั่งรูปแบบการปกครองและระบบเศรษฐกิจแบบตะวันตกมีต่อโลก (อย่างโดยรวม) ในปัจจุบัน Chan ชี้ต่อไปว่าประเด็นปัญหาดังกล่าว บ่อยครั้งนำไปสู่คำวิจารณ์แบบสุดโต่งที่ว่าปรัชญาสำนักขงจื๊อไม่เพียงแต่ไม่ให้ความสำคัญต่ออัตตาณัติของปัจเจกบุคคล

¹ Chan, Joseph. *Moral Autonomy, Civil Liberties, and Confucianism*. ใน Philosophy East & West Vol. 52, No. 3 (2002). University of Hawai'i Press. หน้า 281.

เท่านั้น แต่ยังพยายามยับยั้งการพัฒนาอัตตาณัติของปัจเจกบุคคลด้วยซ้ำ (ในแง่ที่ว่า สถานภาพแห่งความสัมพันธ์ของมนุษย์และหลักการเชิงปทัสฐานที่ตามมานั้นไม่ใช่สิ่งที่เปิดให้แก่การเลือกของปัจเจกบุคคล) ซึ่งทำให้ปรัชญาสำนักขงจื๊อไม่เหมาะสมสำหรับบริบทของความคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพของพลเมืองในสังคมปัจจุบัน²

แนวทางการตอบคำถามเกี่ยวกับอัตตาณัติของปัจเจกบุคคลในปรัชญาสำนักขงจื๊อส่วนใหญ่แล้วดูเหมือนจะเป็นไปในสองแนวทางด้วยกัน หนึ่งคือการยอมรับกรอบคิดแบบตะวันตกเกี่ยวกับความสำคัญที่อัตตาณัติของปัจเจกบุคคลมีต่อจริยศาสตร์ และพยายามหาคำอธิบายที่สามารถจับวางความคิดเกี่ยวกับอัตตาณัติให้สอดคล้องไปกับตัวบทของปรัชญาสำนักขงจื๊อ หรือนิยามทัศนะเกี่ยวกับอัตตาณัติของปัจเจกบุคคลเสียใหม่ (หรืออย่างน้อยพยายามที่จะหาสิ่งที่จำเป็นขั้นต่ำที่สุดในทางหลักการของอัตตาณัติ) และใช้คำนิยามดังกล่าวเพื่อเป็นฐานสำหรับการสรุปว่าปรัชญาสำนักขงจื๊อเองก็มีความคิดเกี่ยวกับอัตตาณัติทางจริยศาสตร์เช่นกัน³ หรือแนวทางที่สองคือปฏิเสธกรอบคิดทางจริยศาสตร์ของปรัชญาตะวันตก ซึ่งรวมไปถึงนัยยะความสำคัญทางจริยศาสตร์ของอัตตาณัติ เพื่อที่จะแสดงให้เห็นว่าปรัชญาสำนักขงจื๊อนำเสนอทางเลือกอื่นที่ใช้ได้จริงซึ่งทำลายระบบความคิดทางจริยศาสตร์กระแสหลักในกรอบคิดของปรัชญาตะวันตกในตัวของมันเอง⁴

อย่างไรก็ดี Chan วิเคราะห์ทั้งสองแนวทางการตอบโต้เรื่องอัตตาณัติที่กล่าวไปข้างต้น ด้วยเหตุผลที่ว่าแนวทางทั้งสองหันเหความสนใจของเราจากประเด็นที่มีแก่นสารจริง ๆ ไปยังประเด็นเรื่องของคำนิยามและศัพท์บัญญัติ โดยเขาเสนอว่าคำถามที่มีแก่นสารจริงควรจะเป็นว่า องค์ประกอบโดยทั่วไปที่อยู่ในแนวคิดเรื่องอัตตาณัติทางจริยศาสตร์ใดบ้างที่เราสามารถพบได้ในจริยศาสตร์แบบขงจื๊อซึ่งสามารถรองรับและสนับสนุนค่านิยม สิทธิเสรีภาพของพลเมืองในบริบทของสังคมเสรีนิยมในปัจจุบัน โดยที่ไม่จำเป็นต้องนำไปสู่ข้อสรุปที่ว่าองค์ประกอบดังกล่าวในจริยศาสตร์แบบขงจื๊อนั้นเท่ากับแนวคิดเรื่องอัตตาณัติทางจริยศาสตร์ที่สมบูรณ์

² Ibid.

³ ตัวอย่างเช่น Qiyong, GUO. *Mou Zongsan's view of interpreting Confucianism by "moral autonomy"*. ใน *Frontiers of Philosophy in China*, Vol. 2, No. 3 (June 2007), หน้า 345-362

⁴ ตัวอย่างเช่น Lai, Karyn. *Confucian Moral Thinking*. ใน *Philosophy East and West*, Vol. 45, No. 2, *Comparative and Asian Philosophy in Australia and New Zealand* (1995). University of Hawaï'i Press. หน้า 249-272.

“A more fruitful strategy, I believe, is to ask whether the elements commonly found in conceptions of moral autonomy can also be found in Confucian ethics, without necessarily concluding that those elements that are present in Confucian ethics would amount to a genuine conception of moral autonomy. To what extent can those elements found in Confucian ethics support civil liberties?”⁵

สิ่งที่ผมจะได้แย้ง Chan ไม่ใช่ที่ตรงความสำเร็จหรือล้มเหลวของเป้าหมายหลักในบทความของเขา (โดยส่วนตัวแล้วผมคิดว่า Chan ก่อนข้างประสบความสำเร็จในการพยายามแสดงให้เห็นว่าจริยศาสตร์แบบขงจื๊อไม่ได้ขัดแย้งกับรูปแบบคุณค่าของสังคมเสรีนิยมสมัยใหม่โดยสิ้นเชิง ข่ายังอาจจะช่วยส่งเสริมคุณค่าดังกล่าวได้อีกด้วย) แต่สิ่งที่ผมจะได้แย้ง Chan คือคำวิจารณ์ของเขาที่ว่าแนวทางการตอบโจทย์เรื่องอัตตาณัติซึ่งมุ่งเป้าไปที่การตีความหรือทำความเข้าใจสิ่งที่เรียกว่าอัตตาณัติทางจริยศาสตร์ (ไม่ว่าจะในทางที่ปฏิเสธหรือยอมรับแนวคิดอัตตาณัติทางจริยศาสตร์กระแสหลักแบบตะวันตก) นั้นเป็นแนวทางที่เขาเห็นว่าหันเหความสนใจของเราจากประเด็นที่มีแก่นสารจริง ๆ ไปยังประเด็นเรื่องของการคำนึงและศัพท์บัญญัติ Chan เองไม่ได้อธิบายออกมาอย่างชัดเจนว่าทำไมเขาถึงคิดว่าแนวทางเหล่านี้ไม่ได้มุ่งเป้าไปยังประเด็นที่มีแก่นสาร แต่หากเราพิจารณาจากตั้งแต่ตอนต้นของบทความเราจะเห็นได้ทันทีว่าอะไรคือต้นตอของข้อวิจารณ์ดังกล่าว สิ่งที่ Chan ต้องการจะทำคือเพิ่มความน่าดึงดูดใจของปรัชญาสำนักขงจื๊อต่อผู้คนร่วมสมัยโดยผ่านการแสดงให้เห็นว่าหลักการทางจริยศาสตร์ของขงจื๊อนั้นสามารถรองรับและส่งเสริมค่านิยมของสังคมเสรีนิยมในปัจจุบันได้ จากจุดนี้แนวคิดเรื่องอัตตาณัติของปัจเจกบุคคลกลายมาเป็นโจทย์ของ Chan เพราะว่าความสำคัญของมันอยู่ที่มันให้นัยยะความเข้าใจเกี่ยวกับตัวตนและความเป็นมนุษย์ซึ่งเป็นฐานหนึ่งของวิถีคิดแบบเสรีนิยมสมัยใหม่ ถ้า Chan สามารถแสดงให้เห็นว่าในปรัชญาโดยเฉพาะอย่างยิ่ง จริยศาสตร์ของขงจื๊อมีองค์ประกอบของอัตตาณัติที่ให้การสนับสนุนต่อคุณค่าแบบเสรีนิยม เขาจะสามารถหักล้างข้อกล่าวหาที่ว่าปรัชญาสำนักขงจื๊อนั้นไม่เหมาะสมสำหรับบริบทของความคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพของพลเมืองในสังคมปัจจุบันได้ กล่าวคือสำหรับ Chan แล้วแนวคิดเรื่องอัตตาณัติคือสิ่งหนึ่งที่จะสามารถช่วยเชื่อมปรัชญาสำนักขงจื๊อเข้ากับบริบทของสังคมโลกสมัยใหม่ได้ ด้วยเป้าหมายซึ่งมุ่งไปที่การนำเสนอปรัชญาสำนักขงจื๊อให้น่าดึงดูดใจต่อผู้คนในปัจจุบัน

⁵Chan, Joseph. *Moral Autonomy, Civil Liberties, And Confucianism*. ใน Philosophy East & West Vol. 52, No. 3 (2002). University of Hawai'i Press. หน้า 282.

Chan จึงเห็นว่าแนวทางที่ตรงไปตรงมาที่สุดคือการค้นหาคำประกอบบางอย่างในแนวคิดเกี่ยวกับอัตตาดัตติที่เขาเห็นว่าปรากฏในจริยศาสตร์ของขงจื๊อและสามารถส่งเสริมคุณค่าแบบเสรีนิยมได้ การพยายามตีความหรือทำความเข้าใจสิ่งที่เรียกว่าอัตตาดัตติทั้งหมดใหม่จึงกลายเป็นแนวทางที่ดูจะอ้อมค้อมเกินไปสำหรับเป้าหมายของ Chan แน่نونเขาได้ทำการวิเคราะห์องค์ประกอบบางอย่างในแนวคิดเกี่ยวกับอัตตาดัตติที่เป็นโจทย์ แต่ขอบเขตของการวิเคราะห์นี้จำกัดอยู่เพียงแค่พิจารณาถึงประโยชน์ขององค์ประกอบต่าง ๆ เหล่านั้นในฐานะสิ่งที่ยืนยันสนับสนุนบริบทของความคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพของพลเมืองในสังคมปัจจุบัน⁶ ผมคิดว่ามันคือการที่เป้าหมายของ Chan นั้นมีจุดศูนย์กลางอยู่ตรงการนำเสนอจริยศาสตร์ของขงจื๊อให้สอดคล้องกับคุณค่าแบบเสรีนิยมร่วมสมัยที่เป็นเหตุผลให้แก่คำวิจารณ์ของเขาต่อแนวทางการตอบโต้ประเด็นเรื่องเกี่ยวกับอัตตาดัตติอื่น ๆ

สำหรับผม การหันกลับไปตีความหรือทำความเข้าใจสิ่งที่เรียกว่าอัตตาดัตติทางจริยศาสตร์อีกครั้งไม่มีทางเป็นเพียงสิ่งที่หันเหความสนใจของเรอย่างแน่อน ในทางกลับกันผ่านแนวทางเช่นนี้เท่านั้นที่มันจะเปิดโอกาสให้เราได้ตั้งคำถามถึงความเข้าใจเกี่ยวกับตัวตนและความเป็นมนุษย์ของเราอีกครั้งเพื่อความเข้าใจที่ดียิ่งขึ้นซึ่งในท้ายที่สุดแล้วอาจจะนำไปสู่การทำลายชุดรูปแบบของค่านิยมทางสังคมที่เรายึดถือกันอยู่ในปัจจุบันเสียด้วยซ้ำ และนี่จะช่วยเพิ่มความเข้าใจของเราต่อจริยศาสตร์ซึ่งเป็นสิ่งที่ซับซ้อนในตัวของมันเอง ดังนั้นในการรับมือกับคำถามเรื่องอัตตาดัตติของปัจเจกบุคคลในจริยศาสตร์ของขงจื๊อ ผมเชื่อว่าการเลือกหนึ่งในสองแนวทางที่ Chan ปฏิเสธยังคงเป็นทางเลือกที่อาจจะให้ผลลัพธ์ที่น่าพึงพอใจได้เช่นกัน ในบทความชิ้นนี้ผมจะสนับสนุนแนวทางการตอบโต้ประเด็นเรื่องอัตตาดัตติที่ปฏิเสธการพยายามทำความเข้าใจจริยศาสตร์ของขงจื๊อภายใต้กรอบคิดทางจริยศาสตร์ของปรัชญาตะวันตกกระแสหลักอันเป็นมรดกทางความคิดของวิธีคิดแบบยูคยูมิธรรม (The Enlightenment) เพื่อสนับสนุนประเด็นนี้ผมจะใช้แนวคิดของนักปรัชญาเยอรมัน Martin Heidegger เข้ามาเพื่อช่วยในการอธิบายเปรียบเทียบ ความพยายามนี้อาจจะเป็นดูเหมือนเป็นความไม่จำเป็นและสุ่มเสี่ยงต่อการลดทอนปรัชญาสำนักขงจื๊อ แต่ผมเชื่อว่ามันมีลักษณะความคล้ายคลึงกันบางอย่างที่น่าสนใจในแนวคิดของนักปรัชญาทั้งสอง และการนำแนวคิดของ Heidegger เข้ามาตรงจุดนี้อาจจะช่วยในการทำความเข้าใจประเด็นเรื่องอัตตาดัตติของปัจเจกบุคคล และอิสรภาพในมนุษย์ที่ดูเหมือนจะเป็นปัญหาของจริยศาสตร์ไม่ใช่เพียงแค่ของสำนักขงจื๊อเองเท่านั้นแต่เป็นของจริยศาสตร์ทั้งหมดได้ดียิ่งขึ้น ชั้นแรกผมจะเริ่มต้นโดยการให้ภาพ

⁶ Ibid. หน้า 304

คร่าว ๆ เกี่ยวกับความคิดเรื่องอัตตาคติของปัจเจกบุคคลและบทบาทที่มันมีต่อการทำความเข้าใจจริยศาสตร์ในสมัยใหม่ ก่อนที่จะชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างแนวคิดดังกล่าวกับลักษณะของจริยศาสตร์ในปรัชญาของขงจื้อ และสุดท้ายผมจะพยายามให้คำอธิบายเกี่ยวกับการทำความเข้าใจเรื่องอิสรภาพในมนุษย์ที่ปรากฏในงานของขงจื้อ โดยอาศัยแนวคิดของ Heidegger เป็นตัวช่วย

โดยคร่าว ๆ อัตตาคติของปัจเจกบุคคลถูกเข้าใจในลักษณะที่หมายถึงศักยภาพของมนุษย์ในฐานะปัจเจกบุคคลที่จะตัดสินใจหรือกำหนดหลักการในการกระทำและดำเนินชีวิตของตนเอง หรือกล่าวคือศักยภาพที่จะสามารถใช้ชีวิตของตนเองตามเหตุผลและแรงจูงใจที่ไม่ใช่ผลพวงของการถูกชักนำหรือบีบด้วยอำนาจและอิทธิพลจากภายนอกใด ๆ แต่เป็นสิ่งที่มาจากภายในหรือจากศักยภาพของความเป็นมนุษย์ที่ตัวเราเองนั้นครอบครอง แนวคิดดังกล่าวปรากฏอย่างเด่นชัดในงานทางปรัชญาช่วงยุคภูมิธรรม ซึ่งถ่ายทอดภาพความเข้าใจที่นักคิดสมัยนั้นมีต่อความเป็นมนุษย์และความเป็นบุคคลออกมาได้เป็นอย่างดี บ่อยครั้งเวลาที่เรารู้ถึงหลักการเรื่องอัตตาคติภาพความเข้าใจหนึ่งที่เรานึกถึงคือหลักการทางจริยศาสตร์ของ Immanuel Kant ซึ่งเป็นหนึ่งในผู้ที่นำเสนอและทำให้หลักการดังกล่าวกลายมามีอิทธิพลต่อจริยศาสตร์ในเวลาต่อ ๆ มา สำหรับ Kant หลักการทางจริยศาสตร์หนึ่งเดียวที่แท้จริงจะเป็นไปได้ในลักษณะของอัตตาคติเท่านั้นไม่ใช่ในลักษณะของอัญญาคติ (Heteronomy) เพราะมันคือภายใต้อัตตาคติเท่านั้นที่จะทำให้เกิดข้อผูกมัดทางจริยศาสตร์ซึ่งผูกมัดไม่เพียงแต่ผูกมัดมนุษย์ผู้ที่กำหนดมันให้แก่ตนเองเท่านั้นแต่ในขณะเดียวกันผูกมัดเขาเข้ากับมนุษย์ทุกคนด้วยเงื่อนไขที่ว่าทุกคนล้วนแล้วแต่ครอบครองศักยภาพของความเป็นเหตุเป็นผลหนึ่งเดียวกันนี้ (ซึ่งถูกเข้าใจว่าคือศักยภาพแห่งความเป็นมนุษย์โดยนักคิดยุคภูมิธรรม) Kant เชื่อว่าบุคคลทุกคนควรจะเป็นผู้วางกฎเกณฑ์ทางจริยศาสตร์ที่เป็นสากลเพื่อบังคับใช้ต่อตนเอง กล่าวคือในทัศนะของ Kant อัตตาคติคือศักยภาพแห่งการออกกฎเกณฑ์ให้แก่ตนเอง มันคืออิสรภาพในความหมายที่ว่ามนุษย์แต่ละคนสามารถเลือกกระทำการต่าง ๆ ได้โดยไม่ขึ้นอยู่กับอะไรอื่นนอกเหนือไปจากเจตจำนงของตัวเอง กฎทางจริยศาสตร์จะต้องถูกสร้างขึ้นผ่านการใช้ศักยภาพของเหตุผลในมนุษย์เองอย่างถึงที่สุด ไม่ใช่ถูกพบใน

“...the nature of man nor in the circumstance of the world in which he is placed, but solely a priori in the concept of pure reason”⁷

⁷Kant, Immanuel. *Groundwork of the Metaphysic of Morals*. Harper&Row Publishers. New York. 1964. หน้า 57

จะเห็นได้ว่าในความคิดของ Kant มันคืออัตตาณัติของปัจเจกบุคคลที่เชื่อมโยงและผูกพันมนุษย์แต่ละคนเข้ากับจริยศาสตร์ เพราะว่ามันคือสิ่งที่ตัวของเขาเองสามารถเป็นผู้เลือกกำหนดให้แก่ตัวเองได้และในขณะเดียวกันก็ผูกมัดจริยศาสตร์เข้ากับมนุษย์ทุกคนหรือทำให้จริยศาสตร์กลายเป็นสิ่งสากลเพราะว่ามันวางอยู่บนศักยภาพในความเป็นมนุษย์ ซึ่งนั่นก็คือศักยภาพของความเป็นเหตุเป็นผล จากที่กล่าวมานี้ผมคิดว่าสิ่งหนึ่งที่ทำให้หลักการเกี่ยวกับเรื่องอัตตาณัติของปัจเจกบุคคลมีอิทธิพลต่อจริยศาสตร์คือการที่หลักการดังกล่าววางอยู่บนฐานของความเข้าใจเกี่ยวกับตัวตนและความเป็นมนุษย์อย่างหนักแน่น มันเป็นส่วนหนึ่งของพัฒนาการทางความคิดในตะวันตกที่ให้ความสำคัญแก่ตัวมนุษย์ในฐานะบุคคลหรือปัจเจกบุคคลผู้มีวุฒิภาวะเป็นศูนย์กลางที่สามารถใช้ความคิดความเข้าใจของตนเองในการพิจารณาไตร่ตรองและตัดสินใจต่าง ๆ โดยที่ไม่จำเป็นต้องฟังแนวคิดที่มาจากกรอบงำหรือการแทรกแซงภายนอก ตามคำกล่าวของ Kant ที่ว่า

“Enlightenment is man’s emergence from his self-incurred immaturity. Immaturity is the inability to use one’s own understanding without the guidance of another.”⁸

มันคือความต้องการให้มนุษย์ทำทุกสิ่งทุกอย่างด้วยสติปัญญาของตนเอง เพื่อที่มนุษย์แต่ละคนจะได้มีอิสรภาพของปัจเจกที่สมบูรณ์พ้นจากความไม่กล้าที่จะมีความคิดอ่านเป็นของตนเอง ดังนั้นคำขวัญที่ Kant มอบให้แก่ยุคภูมิธรรม “Sapere aude!” จึงกล้าที่จะฉลาด⁹

ภาพของตัวตนและความเป็นมนุษย์ที่ปรากฏในกรอบคิดแบบนี้เป็นไปในลักษณะของมนุษย์ผู้ที่สามารถแยกขาดหรือปลดปล่อยตัวเองจากปัจจัยแวดล้อมอื่น ๆ ภายนอก จริยศาสตร์เป็นเรื่องที่ขึ้นอยู่กับปัจเจกบุคคลที่ไม่มีความเกี่ยวข้องใด ๆ กับบริบททางวัฒนธรรม ความเชื่อหรือสภาพสังคมและยุคสมัยของมนุษย์แม้แต่น้อย ที่กล่าวมาข้างต้นนี้คือภาพของตัวตนและความเป็นมนุษย์ในลักษณะที่ฝ่ายซึ่งตั้งคำถามถึงอัตตาณัติในจริยศาสตร์ของขงจื๊อมีเป็นสมมุติฐาน มันคือภาพความเข้าใจที่ผมเห็นว่าแตกต่างจากภาพของตัวตนและความเป็นมนุษย์ที่ปรากฏในปรัชญาของขงจื๊อ

ประการแรกที่สุด ผมเชื่อว่าความเป็นมนุษย์ที่ปรากฏในปรัชญาของขงจื๊อไม่ได้ถูกเข้าใจในฐานะของศักยภาพบางอย่างที่มนุษย์แต่ละคนครอบครอง หากแต่ต้องถูก

⁸ Kant, Immanuel. *An answer to the question: What is Enlightenment?*. Penguin Books. 2009. หน้า 1

⁹ Ibid.

ทำความเข้าใจในลักษณะของเงื่อนไขทางภาววิทยาซึ่งวางอยู่บนการดำรงอยู่ของมนุษย์แต่ละคน เพราะความเข้าใจนี้คือสิ่งที่กลายมาเป็นหัวใจของแนวคิดเรื่อง 'เหริน' คำว่าเหรินเองถูกแปลและอธิบายเอาไว้มากมายแตกต่างกันออกไป เพราะคำดังกล่าวถูกใช้เพื่อครอบคลุมบริบทที่กว้างมาก ๆ ในคัมภีร์หลุนอวี่ เช่น คุณธรรม ความรักมนุษย์ ความเมตตาอาหาร และมนุษยธรรม เป็นต้น ซึ่งทำให้บางครั้งคำดังกล่าวก็ให้ความรู้สึกราวกับว่าเรากำลังพูดถึงเรื่องของอารมณ์ความรู้สึก ในขณะที่บางครั้งดูเหมือนจะกำลังอ้างถึงชุดของคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์บางอย่าง หรือคุณธรรมสากลและพื้นฐานที่สุดอันเป็นแหล่งที่มาของคุณธรรมเฉพาะอื่น ๆ ทั้งหมด¹⁰ ซึ่งสุดท้ายแล้วผมคิดว่า การตีความหรืออธิบายทั้งหมดไม่ได้ผิดพลาดแต่การทำความเข้าใจความหมายของคำว่า เหริน อย่างสมบูรณ์ เราควรจะต้องพิจารณาย้อนกลับไปยังเงื่อนไขที่รองรับความหมายในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งหมดที่คำว่าเหรินถูกใช้ นั่นก็คือภาวะระหว่างมนุษย์ ซึ่งสื่อนัยเชิงภาววิทยาว่าความเป็นมนุษย์นั้นเกิดขึ้นในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์หรือชุมชน¹¹ หรือกล่าวคือความหมายของเหรินทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้น ไม่ว่าจะเป็นในเชิงอารมณ์ความรู้สึกหรือคุณค่าและคุณธรรมของความเป็นมนุษย์ เป็นไปได้บนเงื่อนไขของความจริงแห่งการดำรงอยู่ที่ว่ามนุษย์ไม่เคยดำรงอยู่เพียงลำพังในโลก แต่เป็นส่วนหนึ่งท่ามกลางความสัมพันธ์ 'ระหว่าง' บางสิ่งบางอย่างหรือผู้อื่นผู้ใดตั้งแต่ต้น ในแง่นี้ภาพของตัวตนและความเป็นมนุษย์ไม่ใช่สิ่งที่สามารถถูกแยกจากสังคมได้ เพราะว่ามันคือการดำรงอยู่ท่ามกลางความสัมพันธ์ที่ทำให้มนุษย์เป็นมนุษย์ เพื่อสนับสนุนการทำความเข้าใจเหรินในความหมายนี้ ผมอยากให้เราลองย้อนกลับไปที่พิจารณาความหมายดั้งเดิมของคำดังกล่าว คำว่าเหรินไม่ใช่คำที่ขงจื๊อบัญญัติขึ้นเองตามอำเภอใจหากแต่เป็นคำที่ใช้กันอย่างแพร่หลายอยู่แล้วในยุคสมัยของขงจื๊อโดยมีสองความหมายหลักคือ หนึ่ง คุณสมบัติที่ทำให้บุคคลเป็นสมาชิกแห่งตระกูลศักดินา (หรืออีกนัยหนึ่งคุณลักษณะของความมีคุณธรรมอันสูงส่ง) และสอง ความรักความเมตตาของผู้ปกครองต่อผู้ใต้ปกครอง¹² ที่น่าสนใจคือความหมายดั้งเดิมทั้งสองนี้มีความสัมพันธ์กันบางอย่างอยู่แล้วในตัวของมันเอง อาจจะกล่าวได้ว่าคุณสมบัตินี้ทำให้บุคคล ๆ หนึ่งเป็นสมาชิกของตระกูลศักดินา (หรือชนชั้นสูงผู้ปกครอง) คือการที่เขาผู้นั้นรักษาความสัมพันธ์ (ความรักความเมตตา) ของตนเองในฐานะผู้ปกครองกับผู้ที่อยู่ใต้การปกครองของเขา สิ่งที่ขงจื๊อทำไม่ใช่การเปลี่ยนแปลงความหมายของเหรินเสียทั้งหมด แต่เป็นการทำความเข้าใจความหมายของเหรินอย่างทะลุรูปแบบของ

¹⁰ สุวรรณา สถาอานันท์. *หลุนอวี่ ขงจื๊อสนทนา*. โอเพ่นบุคส์. กรุงเทพฯ. 2555. หน้า 48.

¹¹ Ibid. หน้า 47.

¹² Ibid. หน้า 48.

ความหมายดั้งเดิมที่ห่อหุ้มคำดังกล่าวไปถึงแก่นทางภาววิทยาของมัน ซึ่งก็คือการมีตำแหน่งแห่งที่ในโลกของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สังคม และประวัติศาสตร์ ตั้งแต่แรกเริ่มการดำรงอยู่ของแต่ละบุคคล ความเข้าใจนี้เองคือสิ่งที่ทำให้ขงจื๊อสามารถขยายขอบเขตความหมายของคำว่า เหวิน ให้ครอบคลุมเชื่อมโยงไปถึงคุณลักษณะอื่นในชุดความสัมพันธ์อันหลากหลายของมนุษย์ซึ่งไม่ได้จำกัดอยู่แต่เพียงความสูงส่งของชนชั้นผู้ปกครองเท่านั้น เช่น มิตรภาพและความกตัญญู¹³ ซึ่งให้ภาพของความเป็มนุษย์ในความคิดของขงจื๊อที่กลายมาเป็นเสาหลักให้แก่ปรัชญาสังคมและจริยศาสตร์ของเขา

ประการที่สอง แม้ว่าในปรัชญาของขงจื๊อจะพูดถึงและยกตัวอย่างความสามารถของปัจเจกบุคคลที่จะแยกตัวออกจากค่านิยมของสังคมและสภาพแวดล้อมของชุมชนรอบข้างเพื่อพิจารณาและไตร่ตรองเหตุการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตและการกระทำของตนเอง ซึ่งทำให้ปัจเจกบุคคลสามารถทำการตัดสินใจด้วยตนเองและย้อนกลับไปวิพากษ์วิจารณ์สังคมและชุมชนของตนเองได้ แต่การแยกตัวหรือถอยห่างนี้ไม่ได้เป็นไปในความหมายที่ว่ามนุษย์สามารถแยกตัวเองออกจาก ‘ความเป็นสังคม’ หรือพื้นฐานทางภาววิทยาแห่งความสัมพันธ์และตัวตนของตนเองได้ (ซึ่งดังที่ได้กล่าวไปแล้วคือพื้นฐานในการดำรงอยู่ของมนุษย์) ในลักษณะเดียวกันกับกระบวนการทางจริยศาสตร์ของนักคิดยุคภูมิธรรม การแยกตัวหรือถอยห่างในความหมายนี้คือการถอยออกห่างจากการประพฤติปฏิบัติ ในสังคมที่ทำกันอย่างขอไปทีโดยผู้คนแบบ ‘ชาวบ้านผู้ซื่อ’ หรือ อย่างปราศจากความเหมาะสมและความหมายที่สะท้อนความเข้าใจในมนุษย์ธรรมที่แท้จริงโดยเสี้ยวเหวิน พุดอีกอย่างก็คือแม้ว่ามนุษย์จะอยู่ในภาวะระหว่างมนุษย์แต่มนุษย์ไม่ได้ถูกผูกมัดโดยค่านิยมที่ยึดถือทั่ว ๆ ไป เราสามารถดึงตัวเองกลับมาพิจารณาสิ่งเหล่านี้อีกครั้งได้เสมอ ตัวอย่างของการถอยออกห่างและไตร่ตรองสามารถเห็นได้อย่างชัดเจนจากบทที่ 9:3

“อาจารย์กล่าวว่า “การใช้หมวกลินินถูกต้องตามจารีตแต่เดิวนี่ใช้หมวกไหมดียบ ประหยัดกว่า เราทำตามคนทั่วไป”

“การค่านับ ณ เบื้องล่างท้องพระโรงถูกต้องตามจารีตแต่เดิวนี่ขึ้นไค่านับบนท้องพระโรงก่อน นี่เป็นอาการยโส แม้จะขัดกับคนทั่วไป เรายังค่านับ ณ เบื้องล่างท้องพระโรง””¹⁴

จะเห็นได้ว่าสำหรับขงจื๊อปทัสถานของมนุษย์มิได้ถูกผูกมัดเข้ากับขนบจารีตแต่อดีตหรือค่านิยมความคิดเห็นของผู้คนส่วนใหญ่ สังคมร่วมสมัยอย่างสมบูรณ์และ

¹³ Ibid. หน้า 49.

¹⁴ Ibid. หน้า 251 – 252.

ปราศจากเงื่อนไข ในกรณีของหมวกลินิน ขงจื๊ออ่อนน้อมตามการปฏิบัติของคนส่วนใหญ่ที่หันมาใช้หมวกไหมดิบแทนซึ่งดูเหมือนจะขัดแย้งกับจารีตดั้งเดิม แต่ความจริงคือความสำคัญของธรรมเนียมดังกล่าวไม่ได้อยู่ที่ชนิดของผ้าที่ใช้ทำหมวก การเปลี่ยนแปลงชนิดของผ้าจึงไม่ได้ส่งผลเสียต่อเหรินและการแสดงออกที่ติดตามมา เพราะว่า การแสดงออกดังกล่าวยังคงถ่ายทอดและมีรากฐานมาจากความเข้าใจในตัวตนของมนุษย์ที่ถูกต้อง ในขณะที่การคำนับ ณ เบื้องล่างท้องพระโรงนั้นแสดงถึงความนอบน้อมที่สำคัญซึ่งทำให้การขึ้นไปคำนับบนท้องพระโรงแม้จะเป็นสิ่งที่ผู้คนยอมหันมาทำตาม ๆ กัน กลับกลายเป็นสิ่งที่รับไม่ได้เพราะดังที่ขงจื๊อชี้ มันแสดงถึงความยโสที่ขัดกับความหมายของการคำนับ (ซึ่งควรจะเป็นการแสดงออกถึงความนอบน้อม) ทั้งหมดตั้งแต่ต้น การเปลี่ยนแปลงจารีตและปฏิเสธรูปปฏิบัติของผู้คนส่วนใหญ่ของขงจื๊อในบทนี้ชี้ชัดว่า ผู้ที่มีความเข้าใจในภาววิทยาแห่งความสัมพันธ์ของตนเองต้องตั้งมั่นอยู่ในความเข้าใจนั้นและใช้มันเป็นฐานในการคิดไตร่ตรองการกระทำที่เหมาะสมสำหรับตนเอง ซึ่งทำให้อาจจะกล่าวได้ว่าลักษณะหนึ่งของผู้ที่พยายามพัฒนาความเข้าใจใน 'มนุษย์ธรรม' ของตนเอง คือการต้องตั้งคำถามต่อจารีตและค่านิยมทั้งหลายอยู่เสมออย่างที่ขงจื๊อเองกล่าวไว้

“อาจารย์กล่าวว่า “คนซึ่งไม่ถามว่า ‘จะอย่างไร จะอย่างไร’ เราก็มักไม่มีอะไรจะยุ่งเกี่ยวกับ”¹⁵

จากที่กล่าวไปข้างต้น เราพอจะเห็นภาพความแตกต่างของความเข้าใจตัวตนและความเป็นมนุษย์ในปรัชญาของขงจื๊อเมื่อเทียบกับในกระแสความคิดที่ได้รับมรดกมาจากปรัชญาขงจื๊อในวัฒนธรรม จากนั้นเพื่อแสดงให้เห็นว่าความเข้าใจตัวตนและความเป็นมนุษย์ที่ปรากฏในปรัชญาของขงจื๊อสามารถให้คำอธิบายซึ่งแทนที่แนวคิดเรื่องอัตตานิยามของปัจเจกบุคคลได้อย่างน่าพอใจ ผมจะพยายามนำเสนอภาพความเข้าใจตัวตนและความเป็นมนุษย์ที่ชัดเจนยิ่งขึ้นไปอีกผ่านการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างจวินจื๊อหรือวิญญูชน คำที่ขงจื๊อใช้เรียกบุคคลที่เป็นตัวอย่างในอุดมคติทางจริยศาสตร์กับเสี่ยวเหรินและชาวบ้านผู้ซื้อ

ตัวอย่างที่น่าสนใจของการวิเคราะห์นัยยะของจวินจื๊อปรากฏในบทความ The Ethics of Self: Another Version of Confucian Ethics ของ Xunwu Chen¹⁶ และ

¹⁵ Ibid. หน้า 325.

¹⁶ Chen, Xunwu. *The Ethics of Self: Another Version of Confucian Ethics*. ใน Asian Philosophy Vol. 24 No. 1 (2014).

An Existentialist Reading of Book 4 of the Analects ของ Lee H. Yearley¹⁷ แม้ว่าเป้าหมายของบทความทั้งสองจะแตกต่างกันออกไป (บทความของ Chen พยายามที่จะนำเสนอวิธีทำความเข้าใจจริยศาสตร์ของขงจื๊อในฐานะจริยศาสตร์ซึ่งมีแกนกลางอยู่ที่เรื่องของตัวตน ในขณะที่บทความของ Yearley คือการเสนอการตีความบทที่ 4 ในหลุนอี่วแบบอัตถิภาวนิยม) แต่สิ่งหนึ่งที่ทั้งสองพูดถึงซึ่งสอดคล้องกันคือการวิเคราะห์นัยยะของขงจื๊อในฐานะของ ‘ความเป็นตัวเองที่เที่ยงแท้’ (Authenticity)

Chen ตีความขงจื๊อว่า “an authentically ethical person” โดยยกข้อความจากเล่มที่ 13 บทที่ 23 ของหลุนอี่วมาตีความใหม่และใช้เป็นเครื่องสนับสนุน

“อาจารย์กล่าวว่า “วิญญูชนสร้างความกลมเกลียวแต่ไม่เหมือน เสี่ยวเหรินเหมือนกันแต่ไม่สร้างความกลมเกลียว””¹⁸

*“Junzi is in harmony with others but does not lose himself in others while a xiao ren lose himself in others but is not in harmony with others.”*¹⁹

สิ่งที่น่าสนใจคือ Chen อธิบายการที่ขงจื๊อดำรงอยู่ท่ามกลางผู้อื่นอย่างกลมเกลียวแต่ไม่เหมือนกับผู้อื่นว่าแสดงถึงการที่ขงจื๊อนั้นไม่ได้สูญเสียตนเองไปท่ามกลางผู้อื่นในสังคม แต่อะไรคือความหมายของการไม่เหมือนผู้อื่นหรือไม่สูญเสียตนเองนี้ ผมคิดว่าคำตอบคือ ประการแรกทั้งขงจื๊อและเสี่ยวเหรินเมื่อดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมท่ามกลางผู้อื่นล้วนต่างกระทำการตามการประเพณีปฏิบัติที่สืบทอดกันมาในสังคมเช่นเดียวกันในแง่ที่ว่าพวกเขาต่างก็เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่ตนเองดำรงอยู่ แต่ขงจื๊อนั้นกระทำสิ่งเหล่านี้พร้อมกับความหมายที่ผ่านการไตร่ตรองความเหมาะสมโดยตัวเขาเอง ไม่ใช่เพียงแต่ทำตามแต่ที่ถูกสั่งสอนหรือตามประสบการณ์ที่พบเห็นเท่านั้น กล่าวคือเขาแยกตัวเองออกมาจากการค่านิยมของสังคมและมอบความหมายของตนเองให้แก่ประเพณีปฏิบัติเหล่านี้ ยิ่งไปกว่านั้นประการที่สอง การไตร่ตรองและทบทวนของขงจื๊อนั้นเป็นไปโดยที่ขงจื๊อมีความเข้าใจในเหริน ซึ่งก็คือเข้าใจในภาวะระหว่างมนุษย์แห่งการดำรงอยู่ของ

¹⁷ Yearley, Lee H.. *An Existentialist Reading of Book 4 of the Analects*. ใน Confucius and the Analects: New Essays, เรียบเรียงโดย Bryan Van Norden. Oxford University Press. 2002.

¹⁸ สุวรรณา สถาอานันท์. หลุนอี่ว ขงจื๊อสนทนา. โอเพ่นบุคส์. กรุงเทพฯ. 2555. หน้า 304.

¹⁹ Chen, Xunwu. *The Ethics of Self: Another Version of Confucian Ethics*. ใน Asian Philosophy Vol. 24 No. 1 (2014). หน้า 67

ตัวเขาเอง หรือเข้าใจในสิ่งที่ตัวเองเป็น (ภาววิทยาของตนเอง) ต่างจากเสียเพราะเห็นว่าการไตร่ตรองหรือทบทวนเป็นไปโดยที่เสียเพราะเห็นแต่ความเข้าใจในเรื่องอย่างเช่นเรื่องของผลประโยชน์ ดังที่เราได้เห็นไปแล้วในการวิเคราะห์บทที่ 9:3 ข้างต้น การเปลี่ยนแปลงมาใช้หมวกใหม่ดิบแทนหมวกลินินของผู้คนทั่ว ๆ ไปในสังคมของขงจื๊อสาเหตุหลักน่าจะเป็นเรื่องของเศรษฐกิจ เพราะว่าหมวกใหม่ดิบนั้นประหยัดกว่า ผู้ที่เป็นจวินจื่อเองก็อาจจะเปลี่ยนแปลงจารีตดังกล่าวและหันมาใช้หมวกใหม่ดิบเช่นเดียวกันกับคนอื่น ๆ แต่ไม่ใช่เพียงเพราะว่ามันประหยัดกว่าแน่นอน เขายังคงเข้าใจความหมายที่การปฏิบัติดังกล่าวมีต่อเขา (ในลักษณะเดียวกันเหตุผลที่ผู้คนหันมาคำนับ ณ เบื้องล่างท้องพระโรงอาจจะเป็นเพราะว่ามันสะดวกสบายหรือประหยัดเวลามากกว่า) ข้อความในหลุนอี่วซึ่งสนับสนุนคำอธิบายนี้พบได้อย่างชัดเจนเช่นในเล่มที่ 4 บทที่ 4:2 4:3 4:11 และ 4:16 หรือในเล่มที่ 17 บทที่ 17:11 17:12 และ 17:13 ประเด็นที่ผมเห็นในตัวบทข้างต้นคือพวกมันกำลังบอกว่ามันมีความเป็นไปได้ที่บุคคลในอุดมคติทางจริยศาสตร์หรือจวินจื่อและผู้ที่ยึดมั่นอย่างเสียเพราะเห็นหรือชาวบ้านผู้ซึ่งจะมีความประพฤติปฏิบัติและการแสดงออกที่เหมือน ๆ กันแต่กลับมีความหมายทางจริยศาสตร์ที่แตกต่างกันโดยสิ้นเชิง กล่าวคือพวกเขาทำสิ่งเดียวกันแต่ทำอย่างแตกต่าง เช่นใน 4:2 ขงจื๊อชี้ว่า

“ผู้มีมนุษยธรรมสงบอยู่ในมนุษยธรรม ผู้ทรงปัญญาใช้ประโยชน์จากมนุษยธรรม”²⁰

สิ่งที่น่าสนใจคือการแบ่งแยกระหว่างผู้ที่มีมนุษยธรรมหรือจวินจื่อออกจากผู้ทรงปัญญา นี่หมายความว่าอะไร มันหมายความว่าใคร ๆ ก็สามารถประพฤติปฏิบัติอย่างเสมือนมีมนุษยธรรมได้ แต่นั่นไม่ได้ทำให้คน ๆ นั้นเป็นผู้ที่มีมนุษยธรรม เพราะเหตุผลหรือความหมายของการประพฤติปฏิบัติที่มีมนุษยธรรมนั้น ๆ ก็สามารถที่จะแตกต่างกันออกไปตามแต่บุคคล ประเด็นหนึ่งที่น่าสังเกตคือในคำแปลภาษาอังกฤษ การที่ผู้ที่มีมนุษยธรรมสงบอยู่ในมนุษยธรรมถูกแปลว่า “...feel at home...”²¹ ซึ่งให้ความหมายในลักษณะที่ว่ามันเป็นสิ่งที่สอดคล้องไปกับตัวตนของเขา อีกนัยหนึ่งคือการที่เขาปฏิบัติตัวอย่างมีมนุษยธรรมนั้นไม่ได้เป็นเพราะเหตุผลอื่นใดนอกจากนั้นคือสิ่งที่เขาเป็น (หรือภาววิทยาของเขานั้นเอง) เช่นเดียวกันกับใน 4:3 ที่กล่าวว่า

²⁰ สุวรรณา สถาอานันท์. *หลุนอี่ว ขงจื๊อสนทนา*. โอเพ่นบุคส์. กรุงเทพฯ. 2555. หน้า 203.

²¹ Yearley, Lee H.. *An Existential Reading of Book 4 of the Analects*.

“มีแต่ผู้มีมนุษยธรรมเท่านั้น สามารถรักมนุษย์ สามารถเกลียดมนุษย์ได้”²²

การรักหรือเกลียดผู้อื่นเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนทำอยู่เสมอ ๆ สิ่งที่ข้อความดังกล่าวกำลังสื่อคือเวลาที่คนทั่วไปมีความรักหรือเกลียดผู้อื่นพวกเขารักหรือเกลียดผู้อื่นในความหมายที่ไม่ถูกต้อง เช่นรักผู้ที่ทำประโยชน์ให้แก่เราและเกลียดชังผู้ที่เอาเปรียบเรา (หรือด้วยเหตุผลอื่นๆอีกนานัปการ) เป็นต้น ต้นตอของความรักและความเกลียดที่ถูกต้องมาจากความเข้าใจในภาวะระหว่างมนุษย์เท่านั้น ซึ่งทั้งหมดนี้สอดคล้องกับ 4:11 และ 4:16 ที่ชี้ว่าจิตใจนั้นเข้าใจสิ่งต่าง ๆ บนฐานของความเข้าใจในเหริน ส่วนเสียเหรินกลับเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ในความหมายของผลประโยชน์

ถ้าเราพิจารณาว่าคุณลักษณะที่สำคัญของจิตใจคือการมีความเป็นตัวเองที่เที่ยงแท้ซึ่งโยงกลับไปยังการมีความเข้าใจตัวตนในเชิงภาววิทยาของมนุษย์ที่สมบูรณ์ ลักษณะของเสียเหรินและชาวบ้านผู้ซื้อก็คือผู้ที่ขาดความเป็นตัวเองที่เที่ยงแท้

คำว่าเสียเหรินถูกใช้เรียกผู้คนจำพวกที่มีลักษณะตรงกันข้ามกับจิตใจ เมื่อใดก็ตามที่คำดังกล่าวปรากฏขึ้นในตัวบทของหลุนอี่วมันมักจะปรากฏควบคู่ไปกับจิตใจในลักษณะของการแสดงตัวอย่างเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างในความเข้าใจเกี่ยวกับมนุษยธรรมของทั้งสอง แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นแม้ว่าในทุกการเปรียบเทียบคำว่าเสียเหรินอาจจะให้ภาพในแง่ลบ แต่คำดังกล่าวมิได้สื่อความหมายถึงผู้ที่ชั่วช้าต่ำทรามเสียทีเดียว (ดังจะเห็นได้จากการที่ ดร.สุวรรณา สถาอานันท์ ปฏิเสธการแปลคำว่าเสียเหรินว่า ทุรชน โดยชี้ว่ามันสื่อถึงสะท้อนการตัดสินทางจริยศาสตร์ที่รุนแรงเกินกว่าความหมายในภาษาจีน²³) แน่นอนว่ามันหมายถึงผู้ที่บกพร่องหรือผิดพลาดทางจริยศาสตร์ แต่ความผิดพลาดนี้ผมคิดว่าเป็นไปในลักษณะของ ‘การไม่รู้ตัว’ กล่าวคือ เสียเหรินก็คือผู้คนทั่ว ๆ ไปในสังคมซึ่งไม่จำเป็นจะต้องเป็นคนโกงเขลา หรือคนชั่วร้าย ทว่าความสนใจในการดำเนินชีวิตของพวกเขานั้นมุ่งไปที่ ‘ผลประโยชน์’ เกินไป (ผลประโยชน์ในที่นี้ควรจะมีความหมายที่กว้างกว่าเพียงแค่ชื่อเสียงหรือทรัพย์สินเงินทอง) จนมันกลายเป็นเหตุผลและความหมายของการกระทำและกิจกรรมในชีวิตของพวกเขทั้งหมด ซึ่งถ้าเราตีความว่าการมีเหรินคือการมีความเข้าใจในภาววิทยาของความเป็นมนุษย์ เสียเหรินหรือผู้ที่ขาดความเข้าใจนี้ก็ย่อมเป็นผู้ที่ขาดความเข้าใจในตัวตนของตนเองที่ถูกต้องซึ่งไม่ต่างอะไรกับชาวบ้านผู้ซื้อที่ขงจื๊อกล่าวว่าเป็น

²² สุวรรณา สถาอานันท์. หลุนอี่ว ขงจื๊อสนทนา. โอเพ่นบุคส์. กรุงเทพฯ. 2555. หน้า 203.

²³ Ibid. หน้า 156.

“...ผู้ขโมยคุณธรรม”²⁴

หรือผู้ที่เลียนแบบการประพฤติปฏิบัติต่าง ๆ แต่เพียงรูปลักษณ์ภายนอกเท่านั้น ทั้งเสียเหรินและชาวบ้านผู้ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับรูปแบบหนึ่งในการดำรงของมนุษย์อยู่ที่ Heidegger เรียกว่า ‘Das Man’ ซึ่งแปลอย่างตรงตัวว่า ‘ผู้อื่นผู้ใด’ หรือ ‘ใครก็ตาม’ Das Man คือผู้ที่การประพฤติปฏิบัติของพวกเขาเป็นไปเช่นนั้นเพราะว่านั่นคือสิ่งที่ทุก ๆ คนทำ การตัดสินใจของพวกเขาไม่ได้มาจากความเข้าใจในตัวตนของตนเองที่เหมาะสมแต่มาจากทัศนคติสามัญโดยทั่วไปเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ซึ่งเป็นผลมาจากการถูกซึมซับเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในสังคมโดยปราศจากการไตร่ตรองเกี่ยวกับตัวตนที่ถูกต้อง ในรูปแบบของการดำรงอยู่เช่นนี้การประพฤติปฏิบัติที่ควรจะได้รับ ความหมายจากสิ่งที่ เป็นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ก็กลับกลายเป็นประเพณีปฏิบัติที่รู้ ๆ กันมา ยาวนานอยู่แล้ว ในความคิดของ Heidegger การเป็น Das Man นี้คือรูปแบบของการดำรงอยู่ที่ปกติที่สุดของมนุษย์ เพราะว่ามันทุกคนพบตัวเองเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งนี้ ตั้งแต่ต้น เรามีทัศนคติสามัญโดยทั่วไปเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ทำในสิ่งที่คนอื่นในสังคมทำ เชื่อในสิ่งที่คนอื่นในสังคมเชื่อ ตัดสินเหมือนกับคนอื่นในสังคมตัดสินก่อนที่จะเราจะเริ่มต้น ตั้งคำถามเกี่ยวกับสิ่งเหล่านี้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่ประเด็นคือเพราะว่าการเป็น Das Man นี้คือรูปแบบการดำรงอยู่ที่เราไม่ได้ตระหนักถึงตัวตนของเราหรือภาวะการดำรง และความเป็นมนุษย์ที่แท้จริงของตัวเราเอง ดังนั้นสิ่งที่เราต้องทำคือค้นหาความเป็นตัว ของตนเองหรือมีความเข้าใจในสิ่งที่เราเป็นอย่างแท้จริง

*“The Self of everyday Dasein is the Das Man-self, which we distinguish from the authentic Self—that is, from the Self which has been taken hold of in its own way. As Das Man-self, the particular Dasein has been dispersed into the Das Man, and must first find itself.”*²⁵

การค้นหาตัวเองผ่านการไตร่ตรองทบทวนสิ่งต่าง ๆ เป็นส่วนที่สำคัญในกระบวนการขัดเกลาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ของขงจื้อ และอย่างที่ได้อธิบายไปแล้ว กระบวนการนี้ไม่ใช่การปฏิเสธประเพณีปฏิบัติทั้งหมดในสังคมและเลือกหนทาง รวมทั้งความหมายในการดำเนินชีวิตในลักษณะตามอำเภอใจอย่างเต็มที่ นี่ทำให้ในแง่หนึ่ง ผมคิดว่าการอ่านปรัชญาขงจื้อจากมุมมองอรรถิภาวนิยมแบบของ Jean-Paul Sartre ซึ่งเชื่อว่ามนุษย์นั้นมีอิสรภาพที่จะเลือกให้ความหมายแก่สิ่งต่าง ๆ ทำและเป็นสิ่งที่ตนเอง

²⁴ Ibid. หน้า 345.

²⁵ Heidegger, Martin. **Being and Time** แปลโดย John Macquarrie และ Edward Robinson. HarperCollins Publishers. 2008. หน้า 167.

ต้องการได้จากความว่างเปล่านั้นไม่เหมาะสมอย่างยิ่ง คำอธิบายที่ดีกว่าคือมนุษย์มีอิสรภาพที่จะเป็นตัวของตัวเอง แต่ตัวตนที่แท้จริงของมนุษย์หรือสิ่งที่มนุษย์เป็นนี่คือบางสิ่งบางอย่างที่มีอยู่ก่อนแล้วตั้งแต่ต้นในการดำรงอยู่ของเรา มันคือภาวะวิหยาแห่งความเป็นมนุษย์ของเรานั้นเอง ซึ่งไม่ใช่สิ่งที่เราสามารถเลือกได้แม้แต่หน่อย ทั้งหมดที่เราเลือกได้คือเลือกที่จะตีความและทำความเข้าใจภาวะของการดำรงอยู่ของตัวเราเองนี้ได้อย่างไร และมันคือความเข้าใจนี้เองที่จะมอบแนวทางแห่งการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติกับผู้อื่นแก่เรา ในแง่นี้ผมเชื่อว่าปรัชญาของขงจื้อจึงมีความคล้ายคลึงกันกับปรัชญาอัตถิภาวนิยมแบบนุรักษ์นิยมของ Heidegger มากกว่าเพราะทั้งคู่เข้าใจภาวะวิหยาแห่งการดำรงอยู่ของมนุษย์ลักษณะของการดำรงอยู่ที่พบตัวเองท่ามกลางบางสิ่งบางอย่างซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นสำหรับการมีความเข้าใจในตัวตนสิ่งที่เราแต่ละคนเป็น ซึ่งในปรัชญาของขงจื้อ สิ่งนี้คือภาวะระหว่างมนุษย์

สุดท้ายเราอาจจะสามารถสรุปได้ว่าคำกล่าวที่พูดถึงจริยศาสตร์แบบขงจื้อว่าเป็น “หนทางที่ปราศจากทางแยก” นั้นถูกต้อง แต่นั่นเป็นเพราะประเด็นของจริยศาสตร์ในปรัชญาขงจื้อไม่ใช่การพยายามผลักดันความเป็นตัวของตัวเองในแง่ที่ว่าเราต้องเป็นผู้กำหนดจุดหมายปลายทางของเราเองผ่านการเลือกที่จะเลี้ยวไปทางแยกนี้หรือแยกนั้น แต่ประเด็นของมันอยู่ที่การทำให้การเดินทางดังกล่าวที่แม้จะปราศจากทางแยกนี้กลายมาเป็นของเราเองอย่างแท้จริง ซึ่งการบรรลุความเป็นตัวของตัวเองในลักษณะนี้คือการตระหนักถึงภาวะการดำรงอยู่ของตนเอง จุดหมายปลายทางหรือชะตาชีวิตในการดำรงอยู่ที่แท้จริงของมนุษย์แต่ละคนในความหมายนี้ไม่จำเป็นจะต้องหมายถึงสิ่งแปลกใหม่ที่เราเองเป็นผู้บัญญัติ แต่มันคือสิ่งที่ถูกก่อให้เกิดขึ้นหรือเป็นเช่นนั้นด้วยเงื่อนไขของการดำรงอยู่ของแต่ละคนเองตั้งแต่ต้น ซึ่งในคำของ Heidegger เป็นสิ่งที่ทั้งใกล้ตัวของเรามากที่สุด (เพราะว่ามันคือสิ่งที่เราเป็น) แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นสิ่งที่ห่างไกลจากตัวเรามากที่สุดด้วย (เพราะเรามีได้มีความเข้าใจที่สมบูรณ์เกี่ยวกับสิ่งที่เราเป็นนี้ตั้งแต่ต้น หากจะต้องค่อย ๆ เรียนรู้ขีดเล้าความเข้าใจของเราเพื่อที่จะย้อนกลับไปสู่การมีความเข้าใจในตัวเองที่เที่ยงแท้)

นี่สะท้อนข้อสรุปจากบทความของ Chen ที่ว่าจริยศาสตร์ในปรัชญาของขงจื้อแท้จริงแล้วเป็นจริยศาสตร์ที่มีแกนกลางอยู่ที่เรื่องของการพัฒนาความเข้าใจในตัวตนของมนุษย์แต่ละคน โดยมีเป้าหมายคือการตระหนักในสิ่งที่ตนเองเป็น ในจริยศาสตร์ของขงจื้อการขีดเล้าและเรียนรู้ตนเองคือสิ่งที่จำเป็นต่อการนำความจริงของมนุษย์แต่ละคนออกมา แต่การขีดเล้าและเรียนรู้ในแง่หนึ่งก็หมายถึงการเป็นส่วนหนึ่งของโลกหรือความสัมพันธ์ สังคมและวัฒนธรรมของตัวเราเองด้วย นี่ทำให้ Chen ชี้ว่า

*"With regard to ethical cultivation, culture can be a two-edged sword. Ethical cultivation involves cultural cultivation of a self. But culture can also be a source of inauthenticity."*²⁶

เพราะคนอย่างเลี้ยวเหรินและชาวบ้านผู้ซื่อล้นแต่เป็นส่วนหนึ่งของโลกของเรา ซ้ำยังเป็นความปกติธรรมดาที่สุดเสียด้วย พวกเขาปล่อยให้ตัวตนของตนเองสูญหายไป ในโลกที่พวกเขาดำรงอยู่ แต่มันไม่ใช่ความผิดของพวกเขาเองเสียทั้งหมด มันคือรูปแบบของการดำรงอยู่ของมนุษย์ที่ทำให้มันเป็นเช่นนั้น ไม่มีใครเป็นจวินจื่อตั้งแต่แรก แต่มนุษย์ทุกคนสามารถที่จะกลายมาเป็นจวินจื่อได้ และในขณะเดียวกันไม่มีใครสามารถเป็นจวินจื่อได้อย่างสมบูรณ์ถาวร นี่ทำให้การค้นพบความเป็นตัวของตนเองและการรักษาความเป็นตัวของตนเองนั้นเอาไว้เป็นความพยายามที่ไม่จบสิ้นผ่านกระบวนการของการขัดเกลาและไตร่ตรองในชีวิต

จากทั้งหมดนี้เราจะเห็นได้ว่าโจทย์เรื่องอัตตาดัตถ์ของปัจเจกบุคคลซึ่งดูจะเป็นปัญหาในการทำความเข้าใจจริยศาสตร์แบบขงจื้อนั้น ที่เราเอ่ยถึงในตอนต้นอาจจะไม่ใช่ประเด็นปัญหาที่ถูกต้อง เพราะว่ามันตั้งอยู่บนสมมุติฐานเกี่ยวกับความเข้าใจในเรื่องของตัวตนและความเป็นมนุษย์เฉพาะแบบซึ่งไม่ได้สอดคล้องกับความเข้าใจประเด็นดังกล่าวในปรัชญาของขงจื้อ ถ้าเราพิจารณาความหมายของตัวตนและความเป็นมนุษย์ดังที่มันปรากฏผ่านเหรินว่าคือภาวะระหว่างมนุษย์ มันจะพลิกโจทย์เรื่องของอัตตาดัตถ์ของปัจเจกบุคคลไปสู่โจทย์เรื่องของความเป็นตัวเองที่เที่ยงแท้ ซึ่งนอกจากจะแสดงให้เห็นว่าจริยศาสตร์ของขงจื้อให้ความสำคัญแก่การตระหนักถึงตัวตนของมนุษย์ (ดังที่ Chen พยายามนำเสนอ) แล้ว มันยังแสดงให้เห็นว่าการเป็นตัวของตนเองในแง่ที่มีความหมายต่อจริยศาสตร์นั้นสามารถที่จะเป็นไปได้ในลักษณะที่แตกต่างออกไปและไม่ได้ลดทอนความเป็นปัจเจกบุคคลในมนุษย์แต่อย่างใด

บรรณานุกรม

- Chan, Joseph. (2002). Moral Autonomy, Civil Liberties, And Confucianism. *Philosophy East & West* 52(3). University of Hawai'i Press.
- Qiyong, GUO. (2007). Mou Zongsan's view of interpreting Confucianism by "moral autonomy". *Frontiers of Philosophy in China* 2(3).
- Lai, Karyn. (1995). Confucian Moral Thinking. ใน *Philosophy East and West*,

²⁶Chen, Xunwu. *The Ethics of Self: Another Version of Confucian Ethics*. ใน *Asian Philosophy* Vol. 24 No. 1 (2014). หน้า 76.

Vol. 45, No. 2, Comparative and Asian Philosophy in Australia and New Zealand. (เมืองที่พิมพ์: University of Hawai'i Press.

Chen, Xunwu. (2014). *The Ethics of Self: Another Version of Confucian Ethics*. *Asian Philosophy* 24(1).

Yearley, Lee H. (2002). An Existentialist Reading of Book 4 of the Analects. ใน *Confucius and the Analects: New Essays*. เรียบเรียงโดย Bryan Van Norden. เมืองที่พิมพ์: Oxford University Press.

Kant, Immanuel. (1964). *Groundwork of the Metaphysic of Morals*. New York: Harper & Row Publishers.

Kant, Immanuel. (2009). *An answer to the question: What is Enlightenment?*. เมืองที่พิมพ์: Penguin Books.

Heidegger, Martin. (2008). *Being and Time* แปลโดย John Macquarrie และ Edward Robinson. เมืองที่พิมพ์: HarperCollins Publishers.

สุวรรณา สถาอานันท์. (2555). *หลุนอี่วี่ ขงจื้อสนทนา*. กรุงเทพฯ: โอเพ่นบุคส์.